

Engels : Boligspørsmålet (utdrag)

Denne teksten er henta fra *Marx-Engels-Lenin, Anarkisme og anarko-syndikalisme* utgitt av forlaget Ny Dag i 1976. Det kan ha forekommet feil i teksten under digitaliseringsarbeidet.

Boligspørsmålet (utdrag)

Tredje del

Supplement om Proudhon og boligspørsmålet

I

I nr. 86 av «Volksstaat» oppgir A. Mülberger at det er han som har skrevet de artiklene som jeg kritiserte i nr. 51 og følgende nummer av bladet. I svaret overfuser han meg med en slik serie av bebreidelser og lager slikt rot i synsmåtene som det dreier seg om, at jeg er nødt til å svare ham enten jeg vil det eller ikke. Jeg beklager at jeg for mesteparten må beskjefte meg med personlig polemikk fordi det er foreskrevet av Mülberger, men jeg skal forsøke å gi mitt svar allmenn interesse ved å ta fram de viktigste punktene på ny og om mulig enda klarere enn før, og tilmed med faren for enda en gang å bli fortalt av Mülberger at alt dette «inneholder ingenting vesentlig nytt verken for ham eller for de andre leserne av «Volksstaat»».

Mülberger beklager seg over formen og innholdet i min kritikk. Hva angår formen, er det nok å svare at jeg på den tiden slett ikke visste hvem de angjeldende artiklene stammet fra. Det

kunne altså ikke dreie seg om noen personlig «forutinntatthet» mot forfatteren; og når det gjaldt den løsningen av boligspørsmålet som foreslås i artiklene, var jeg selvsagt for så vidt «forutinntatt» som jeg for lengst var kjent med den fra Proudhon og sto fast på min mening om den.

Jeg vil ikke strides med venn Mülberger om «tonen» i min kritikk. Når en har vært så lenge i bevegelsen som jeg, blir en temmelig hårdhudet mot angrep og forutsetter da lett at også andre er det. For å kompensere Mülberger skal jeg denne gangen beflitte meg på å legge «tonen» riktigere an i forhold til hans hudfølsomhet.

Mülberger er særlig bitter i sin klage over at jeg kalte ham en proudhonist, og bedyrer at han ikke er det. Jeg er naturligvis nødt til å tro ham, men vil føre bevis for at de artiklene det dreier seg om – og de var de eneste jeg hadde å gjøre med – ikke inneholder annet enn den rene proudhonisme.

Men også Proudhon kritiserer jeg ifølge Mülberger «lettfærdig» og gjør ham stor urett:

«Læren til småborger Proudhon er blitt et stående dogme hos oss i Tyskland, og den forkynnes tilmed av mange som ikke har lest en linje av ham.»

Når jeg beklager at de arbeiderne som snakker romanske språk, i tjue år ikke har hatt annen åndsnæring enn Proudhons skrifter, så svarer Mülberger at hos de romanske arbeiderne «danner de prinsippene som er formulert av Proudhon nesten overalt den pådrivende ånd i bevegelsen». Dette må jeg benekte. For det første ligger den «pådrivende ånd» i arbeiderbevegelsen ingensteds i «prinsipper», men overalt i utviklingen av industri i stor skala og virkningen av den i akkumulasjonen og konsentrasjonen av kapital på den ene siden og av proletariatet på den andre siden. For det annet er det ikke riktig at de proudhonske såkalte «prinsipper» spiller den avgjørende rolle hos latinerne som Mülberger tilskriver dem,

at «anarkiets prinsipper, organiseringen av *forces économiques*, av *liquidation sociale* osv. der... er blitt de virkelige bærerne av den revolusjonære bevegelsen». For ikke å snakke om Spania og Italia, der de proudhonistiske patentmedisinene har vunnet en del innflytelse bare i den enda mer rotete formen som Bakunin har presentert dem, så er det en notorisk kjensgjerning for enhver som kjenner den internasjonale arbeiderbevegelsen, at proudhonistene i Frankrike utgjør en tallmessig svært ubetydelig sekt, og at massene av de franske arbeiderne nekter å ville ha noe å gjøre med den planen som samfunnsreform som er trukket opp av Proudhon under titlene «*Liquidation sociale* og *Organisation des forces économiques*». Det viste seg blant annet under Kommunen. Enda proudhonistene var sterkt representert i Kommunen, ble det ikke gjort det minste forsøk på å likvidere det gamle samfunn eller å organisere de økonomiske kreftene etter Proudhons forslag. Tvert imot. Det tjener Kommunen til den største ære at i alle økonomiske tiltak som den gjorde, var ikke den «pådrivende ånd» noen som helst prinsipper. men enkle, praktiske behov. Og derfor var disse tiltakene – avskaffelse av nattarbeid i bakeriene, forbud mot pengestraffer i fabrikkene, konfiskering av nedlagte fabrikker og verksteder og overlattelse av dem til arbeidssammenslutninger – ikke på noen måte i proudhonismens ånd, men for visst i den tyske vitenskapelige sosialismens and. Den eneste sosiale forholdsregel som proudhonistene satte gjennom, var vedtaket om ikke å beslaglegge Frankrikes Bank, noe som for en del har ansvaret for Kommunens fall. På samme måten da de såkalte blanquistene gjorde et forsøk på å omdanne seg fra blotte politiske revolusjonister til en sosialistisk arbeiderfraksjon med et bestemt program – slik de blanquistiske flyktningene i London gjorde i sitt manifest «*Internationale et Révolution*». – da proklamerte de ikke prinsippene i den proudhonistiske planen for samfunnets redning, men vedtok, og det så å si bokstavelig, synsmåtene i den tyske vitenskapelige sosialismen om nødvendigheten av politisk aksjon av proletariatet og dets diktatur som overgang

til å avskaffe klassene og med dem staten, synsmåter som hadde funnet uttrykk allerede i «Det kommunistiske manifest» og deretter ved utallige høve. Og dersom Mülberger tilmed trekker den konklusjon av tyskerne forakt for Proudhon at det har vært en manglende forståelse for bevegelsen i de romanske landene «helt fram til Paris-kommunen», la ham da som bevis for denne mangelen fortelle oss hvilket verk fra romansk side som har forstått og beskrevet Kommunen bare tilnærmedesvis så riktig som «Adresse til Generalrådet i Internasjonalen om borgerkrigen i Frankrike», skrevet av tyskeren Marx.

Det eneste landet der arbeiderbevegelsen står under direkte innflytelse av proudhonistiske «prinsipper», er Belgia, og nettopp derfor kommer den belgiske bevegelsen – som Hegel ville si – «fra ingenting gjennom ingenting til ingenting».

Når jeg ser det som en ulykke at arbeiderne i de romanske landene direkte eller indirekte har fått sin åndelige føde bare fra Proudhon, så sikter jeg ikke til det tvers igjennom mytiske herredømme for Proudhons reformresept det som Mülberger kaller «prinsippene», men til at deres økonomiske kritikk av det bestående samfunn var infisert av de bunn falske proudhonske frasene og at deres politiske aksjon ble forfusket av proudhonistisk innflytelse. Om så de «proudhoniserte romanske arbeiderne» «står mere i revolusjonen» enn de tyske arbeiderne, som i hvert fall forstår den vitenskapelige tyske sosialismen uendelig mye bedre enn de romanske forstår sin Proudhon, det vil vi først kunne svare på når vi vet hva det betyr å «stå i revolusjonen». Vi hører tale om folk som «står i kristendommen, i den sanne tro, i Guds nåde» osv. Men å «stå» i revolusjonen, i den voldsomste av alle bevegelser? Er da «revolusjonen» en dogmatisk religion som en må tro på?

Videre bebreider Mülberger meg at jeg stikk i strid med ordelagene i hans artikler, hevder at han har sagt at boligspørsmålet er utelukkende et arbeiderspørsmål.

Denne gangen har Mülberger faktisk rett. Jeg har oversett det han skrev der. Og det var uansvarlig av meg å overse det, for det er noe av det mest karakteristiske for tendensen i hans avhandling. Mülberger sier faktisk rett ut:

«Siden vi så ofte og så sterke har fått rettet mot oss den *latterlige* bebreidelsen at vi driver *klassepolitikk*, at vi streber etter et *klasseherredømme* og liknende, så vil vi understreke først og fremst og uttrykkelig, at boligspørsmålet aldeles ikke gjelder utelukkende proletariatet, men *tvert imot* det interesserer i *helt eksepsjonell utstrekning den egentlige middelstanden*, de små i næringsdrivende, småborgerskapet, hele byråkratiet... Boligspørsmålet er nettopp det punktet i de sosiale reformene som mer enn alle andre synes å være egnet til å avdekke den *absolutte indre identitet mellom proletariatets interesser* på den ene siden og interessene til *de egentlige middelklassene* i samfunnet på den andre siden. Middelklassene lider like sterkt, *kanskje enda sterkere* under de trykkende lenkene av leid bolig enn proletariatet... De egentlige middelklassene i samfunnet står i dug overfor spørsmålet om de... kan samle tilstrekkelig kraft.. til å delta i prosessen med å omforme samfunnet sammen med det ungdommelig sterke og energiske arbeiderparti, en omforming som nettopp vil komme dem til gode framfor alle andre.»

Venn Mülberger konstaterer her altså følgende:

1. «Vi» driver ingen «klassepolitikk» og streber ikke etter noe «klasseherredømme». Men Det tyske sosialdemokratiske arbeiderparti, nettopp *fordi* det er et *arbeiderparti*, driver nødvendigvis «klassepolitikk», arbeiderklassens politikk. Siden ethvert politisk parti tar sikte på å erobre herredømmet i staten, så tilstreber Det tyske sosialdemokratiske arbeiderparti nødvendigvis sitt herredømme, arbeiderklassens herredømme, altså et «klasseherredømme». For øvrig har *ethvert* virkelig demokratisk parti, fra de engelske chartistene og framover, satt fram en klassepolitikk, organiseringen av proletariatet som selvstendig politisk parti, som første

vilkår for sin kamp, og proletarietets diktatur som nærmeste mål. Ved at Mülberger erklærer at dette er «latterlig», stiller han seg utenfor den proletariske bevegelsen og innenfor den småborgerlige sosialismen.

2. Boligspørsmålet har den fordel at det ikke er utelukkende et arbeiderspørsmål, men et spørsmål som «i helt eksepsjonell utstrekning» interesserer også småborgerskapet, fordi de «egentlige middelklassene» lider under det «like sterkt, kanskje sterkere» enn proletarietet. Dersom noen gir uttrykk for at småborgerskapet lider, selv bare på en eneste måte, «kanskje mer enn proletarietet», så vil han ikke kunne beklage seg det aller minste over at man regner ham blant de småborgerlige sosialister. Har da Mülberger noen grunn til å være utilfreds når jeg sier:

«Det er fortrinnsvis slike lidelser som disse som arbeiderklassen har til felles med andre klasser, særlig småborgerskapet, som den småborgerlige sosialismen, som også Proudhon tilhører, med forkjærlighet er opptatt av. Og således er det ikke på noen måte tilfeldig at vår tyske proudhonist i første rekke kaster seg over boligspørsmålet, som etter det vi har sett aldeles ikke er utelukkende et arbeiderspørsmål.»

3. Det er en «absolutt indre identitet» mellom interessene til de «egentlige middelklassene i samfunnet» og proletarietets interesser, og det er ikke proletarietet, men disse egentlige middelklassene som «nettopp framfor alle vil nyte godt av» «velsignelsene» i samband med den forestående omdanningen av samfunnet.

Arbeiderne vil altså lage den framtidige sosiale revolusjonen til fordel for småborgeren «nettopp framfor alle». Og videre eksisterer det en absolutt indre identitet mellom småborgerskapets og proletarietets interesser. Om småborgernes interesser har en indre identitet med arbeidernes interesser, da har arbeidernes interesser en indre identitet med småborgernes. Det småborgerlige standpunktet er altså like

rettkomment i bevegelsen som det proletariske. Og det å hevde en slik likerett, er nettopp det en kaller småborgerlig sosialisme.

Det er derfor også helt konsekvent når Mülberger på s. 25 i særtrykket lovpriser «småindustrien» som den «egentlige grunnpilaren i samfunnet» fordi den «ifølge sin egentlige natur forener i seg de tre faktorene: arbeid – ervervelse – eie, og fordi det i kombineringsen av disse tre faktorene ikke legges noen hindring i veien for individets utviklingsdyktighet»; og når han bebreider den moderne industrien for i særdeleshet å ødelegge denne planteskolen for normalmennesker, og for at den «av en livskraftig klasse som stadig på ny reproducerer seg selv, har skapt en bevisstløs hop av mennesker som ikke vet hvor de skal rette sitt engstelige blikk». Småborgeren er altså Mülbergers mønstermenneske og småindustrien er Mülbergers mønsterproduksjonsmåte. Har jeg da krenket ham, når jeg regnet ham til de småborgerlige sosialister?

Siden Mülberger ikke vil påta deg noe ansvar for Proudhon, vil det være overflødig å drøfte videre her hvordan Proudhons reformplaner tar sikte på å omforme alle samfunnsmedlemmer til småborgere og småbonder. Og like unødvendig vil det være å ta for seg den angivelige identiteten mellom småborgerens og arbeiderens interesser. Det som skal til her, kan en finne i «Det kommunistiske manifest» (Leipzig-utgaven 1872, s. 12 og 21).

Resultatet av vår undersøkelse er altså at side om side med «myten om småborgeren Proudhon» framstår realiteten med småborgeren Mülberger.

Skrevet i januar 1873 Offentliggjort i avisen «Der Volksstaat», nr. 12,

8. februar 1873